

İlkçağ Anadolu Efsanelerinin “En Güzel i”: Troyalı Helena

“The Most Beautiful One” In The Ancient Anatolian Legends: Helen Of Troy

Didem Demiralp*

Özet

İlkçağ Anadolu'sunun Troya kentinde gerçekleşen ve Homeros'un "İlyada" destanına da konu olan "Troya savaşı"; rivayete göre, güzeller güzeli bir kadın olan Helena uğruna çıkmış. Aslen Yunanlı olduğu halde Troyalı olarak bilinen Helena'nın yaşamı, daha çok, Homeros'un anlatısıyla bilinir. Oysa onun öyküsü; İlkçağ yazınında çok farklı biçimlerde dile getirilmiş. Bu çalışmada amacımız; halk ozanı Homeros'tan tarihçi Herodot'a, tragedya yazarı Euripides'ten, filozof Gorgias'a uzanan süreçte Helena'nın öyküsünün değişik anlatımlarını sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Helena, Homeros, Herodot, Gorgias, Anadolu.

Abstract

"The war of Troy" that took place in the city of Troy in Ancient Anatolia and also became the subject of Homer's "Iliad" was rumored to be occurred because of beautiful Helen. She was a Greek woman but known as Trojan. Her story was known mostly as it was described by Homer. But her tale was told in many different ways in Ancient literature. The aim of this study is to reveal some of these different versions of the story as it was reflected over a long time span from Homer the poet to Herodotus the historian, from Euripides the tragedian to Gorgias the philosopher.

Key Words: Helen, Homer, Herodotus, Gorgias, Anatolia.

Giriş

Helena; Troya¹ ve Troya savaşı ile birlikte anılan efsanevi bir kişiliktir. Homeros'a² göre; kentin kıta Yunanistan'ından gelen Akhalar³ tarafından yerle bir edilmesi, Helena yüzündenmiş. Oysa bugün arkeolojik verilerin ışığında, M.Ö 2.binde gerçekleşen savaşın, ticarî nedenlerden kaynaklandığını biliyoruz. Öyle ki; Troyalı'lar altın, gümüş, demir, gemi kaburgası, keten, yağ, Çin yeşimi, kurutulmuş balık ve kenevir ticaretinin gerçekleştirildiği Karadeniz ticaretini

*Dr., Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, e-mail: didemd@gazi.edu.tr

1 Çanakkale'nin Hisarlık yöresi.

2 M.Ö 9. yahut 8. yüzyıl Anadolu'su'nda yaşamış halk ozanı."İlyada" ve "Odysseia" destanları; Troya savaşını ve sonrasında gerçekleşen olayları anlatır. Ancak belirtilmesi gereken husus; Troya savaşı hikâyesinin "kyklos" (çember) diye adlandırılan ve Homeros'tan sonra yazıldığı anlaşılan bir dizi destana da konu olduğudur. Yalnız isimleri bilinen bu destanlar; Kypria, Aithiopsis, Küçük İlyada, İliupersis ve Nostoi'dur. Kypria'yı; Kıbrıs'lı Stasinus, Aithiopsis ile İliupersis'i; Miletos'lu (Balat) Arktinos, Küçük İlyada'yı; Lesbos'lu (Midilli) Leskhes, Nostoi'u; Troizen'li (Troyzen) Agias yazmış denmektedir. Homeros, *İlyada* (çev: Azra Erhat, A. Kadir), İstanbul, 2007, s. 32.

3 Yunan ırkına verilen isim. Danaoslar da denir.

Gazi

Akademik
Bakış

201

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

kontrol altına almışlardı⁴. Yunanistan'dan gelenler işte bu ticaret yolunu ele geçirmek için Anadolu'ya gelmişlerdi. Kenti aldıktan sonra da bu yol üzerinde koloniler kurmuşlardı.

Homeros'a göre ise; savaş, Troya'nın genç prensi Paris'in⁵, vaktiyle Sparta'ya⁶ yaptığı bir ziyaret sırasında -aynı zamanda kral Menelaos'un karısı da olan- güzeller güzeli Helena'yı baştan çıkarması⁷ ve kaçırap kendi ülkesine getirmesi sonucunda patlak vermişti. Ozanın; savaşın, güzel bir kadının aşkı uğruna çıktığı iddiası, kadın güzelliğinin, sanat ve edebiyatın ana temalarından biri olmasıyla ilişkilidir. Hem de İlkçağ'dan günümüze dek. Gerçekten de Helena öyle güzelmış ki⁸; "...Troyalılar'la Akhalar'ın böyle bir kadın için yıllardır acı çekmeleri, hiç de ayıp değil!..."⁹ diyen Troya'nın ihtiyarları bile, Helena'nın güzelliğine kayıtsız kalamamışlar¹⁰.

Doğumu ve Troya Öncesindeki Söylenceleri

Rivayete göre; Helena, baş tanrı Zeus ile Aitolia¹¹ prensesi Leda'nın kızıdır. Ölümlü babası ise Tyndareos'tur¹². Klytaimestra kız kardeşi ve Dioskur'lar¹³ yani Kastor'la Polydeukes erkek kardeşleridir. En eski metinlerde bu böyledir. Sonraları efsane değişmiş ve Leda'nın yerini oç tanrıçası Nemesis almıştır. Zeus'tan kaçan tanrıça, dünyayı dolaşmış ve biçimden biçime girmiş. Günün birinde bir kaz oluvermiş. Zeus da bir kuğu kuşuna dönüşüp yaklaşmış ona.

- 4 Robert Graves, *Yunan Mitleri* (çev: Uğur Akpur), İstanbul, 2004, s. 820.
- 5 Yahut Aleksandros. Kral Priamos ile kraliçe Hekabe'nin küçük oğlu. Annesi, doğumdan hemen önce kötü bir düş görmüş. Biliciler, bunu, doğacak çocuğun, kente bir felaket getireceğinin işareti olarak yorumlamışlar. Bu yüzden, bebek doğar doğmaz ölüme terk edilmiş. Fakat bir sığır çobanı tarafından bulunarak büyütülmüş. Genç bir delikanlı olduğunda ise, şans eseri kimliği açığa çıkmış. Ondandır da yaşamını, kraliyet ailesinin bir ferdi olarak sürdürmüş.
- 6 Yahut Lakedaimonia. Yunanistan'da kent.
- 7 Her şey, tanrıçalar arasında düzenlenen bir güzellik yarışmasıyla başlamıştı. Baş tanrı Zeus, tanrıların evi de diyebileceğimiz Olympos'un en büyük üç tanrıçası Hera, Athena ve Afrodit arasından en güzelini seçme görevini, Paris'e vermişti. Anadolu'daki İda (Kazdağ) dağında yapılan ve kazananın, -üzerinde "en güzele" yazan- altın bir elmayla ödüllendirileceği müsabakada; Hera'nın gence vaadi, tüm Asya'nın krallığı iken; Athena'nınki sonsuz akıl ve başarıydı. Afrodit ise; güzeller güzeli Helena'nın aşkını vaat etmişti. Elmayı aşk tanrıçası kazanırken, Paris, Helena'yı baştan çıkarmak ümidiyle Sparta'ya doğru yola koyulmuştu bile.
- 8 Lesbos (Midilli) doğumlu kadın şair Saffo da (M.Ö 630-570) Helena'nın güzelliğinden söz ederken diyor ki: "...O güzelim yürüyüşünün sessiz gürültüsünü isterdim işitmek onun, ay gibi parlak güzel yüzünü görmek isterdim çok...". Umberto Eco, *Güzelliğin Tarihi* (çev: Cevat Akkoyunlu), İstanbul, 2006, s. 47.
- 9 Homeros, *a.g.e.*, s. 122.
- 10 Helena -Troya'ya ilk geldiğinde- bir gün kentin kalesinde geziyormuş. Dokunulduğunda kan kusan bir taş bulmuş. Bunun çok güçlü bir afrodizyak olduğunu anlamış ve Paris'in kendisine olan ilgisini canlı tutmak için bu taşı kullanmaya karar vermiş. Sonunda sadece Paris değil ama bütün Troyalı'lar ona âşık olmuş. Robert Graves, *a.g.e.*, s. 786.
- 11 Kıta Yunanistan'da bir bölge.
- 12 Sparta kralı. Gençliğinde ülkesinden sürülüp Aitolya'ya gelerek kral Thestios'un yanına sığınmış ve kızı Leda'yla evlenmiştir. Sonraları Sparta'daki haklarını geri kazanarak ülkesine döner.
- 13 Yahut Zeus'un delikanlıları.

Gazi

Nemesis'in doğurduğu yumurtayı çobanlar bulup Leda'ya getirmişler. Yumurtadan çıkan kızı, Leda kendi çocuğu gibi büyütmüş. Zeus'un bir kuğuya dönüşüp Leda'ya yavaşlığı, Leda'nın bir (ya da iki) yumurta doğurduğu, bundan Helena'nın çıktığı da rivayet edilir¹⁴.

Helena'nın yaşamına dair söylencelerden biri de; Atina'nın efsanevi kralı Theseus ile ilgili olandır. Buna göre; Helena, tanrıça Artemis'e¹⁵ sunuda bulunduğu bir sırada kral tarafından kaçırılmış. Halk genç kızı kabul etmek istemeyince de Theseus, onu, annesi Aithra'ya emanet etmiş. Ancak Theseus'un, arkadaşı Peirithoos ile yeraltı ülkesine -Hades- inişinden¹⁶ faydalanan Helena'nın erkek kardeşleri kızı kurtarıp Sparta'ya geri getirmişler¹⁷. Bir süre sonra Yunanistan'ın farklı bölgelerinden gelen prensler¹⁸, değerli armağanlar¹⁹ getirerek talip olmuşlar Helena'ya. Kral Tyndareos, taliplerden hangisini seçeceğine karar verememiş. Çünkü hangisini seçerse seçsin, bu durum diğerleri arasında kavgaya neden olacaktı. Bunun üzerine Odysseus²⁰, kralın yanına gelerek, kendisine yardım edeceğini ama bunun karşılığında Ikarios'un²¹ kızı Penelopeia ile evlenmek istediğini söylemiş. Kral da bu teklifi kabul etmiş. Odysseus'un önerisine göre; tüm talipler bir araya gelecek ve -damat kim olursa olsun- bu evliliği her türlü tehlide karşı korumaya ant içecekmiş²². Öyle de olmuş. Tyndareos'un bir atı kurban edip gömdüğü yerde²³ toplanan talipler, kesilen hayvanın parçaları üzerinde yeminlerini etmişler. Bir görüşe göre²⁴; kral, tüm talipler arasından Menelaos'u seçmiş. Başka bir görüşe göre²⁵ ise; bu ter-

14 Yumurtaların birinden -Zeus'tan olan- Helena ile Polydeukes, ötekinden -Tyndareos'tan olan- Klytimestra ile Kastor çıkmış diyenler de vardır. Helena'nın bir yumurtadan, Kastor ile Polydeukes'in diğer yumurtadan çıktığı ve Klytimestra'nın, Tyndareos'un öz kızı olduğu da efsaneler arasında yer alır. Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1984, s. 141.

15 Zeus ile tanrıça Leto'nun kızı. Av tanrıçası.

16 Ölülerin tanrıçası Persefone'yi yeryüzüne getirmek için.

17 Bir görüşe göre ise; Helena'nın Theseus ile olan ilişkisinden bir kızı olmuş. Sonraları Klytimestra ile -Argos kralı ve Menelaos'un ağabeyi- Agamemnon'un kızı olarak bilinen İfigenya, bu kızmış. Azra Erhat, *a.g.e.*, s. 142.

18 Bunlar; "Antilokhos, Askalafos, Oileosoğlu Aias, Amfimakhos (Ankaios), Blaniros, Agapenor, Telamonoğlu Aias, Kyanea'lı Klytios, Menelaos, Patroklos, Diomedes, Peneleos, Femios, Nireos, Polypoetes, Elefenor, Eumelos, Sthenelos, Tlepolemos, Protesilaos, Podalirios, Eurypylos, Idomeneos, Leonteos, Thalpios, Polyksenos, Prothoos, Menestheos, Makhaon, Thoas, Odysseus, Fidippos, Meriones, Meges, Filoktetes'tir". <http://www.theoi.com/Text/HyginusFavulae2.html>

19 Altınlar, kazanlar, üçayaklı kazanlar gibi.

20 Troya Savaşı'nın ardından evine dönerken başından geçen maceralarıyla "Odysseia" destanına konu olan kahraman. Her ne kadar Helena'nın talipleri arasında adı geçiyorsa da, Akhalar'ın en yiğidi olan "altın saçlı" Menelaos'un, Helena'yla evleneceğini sezinlemişti.

21 Tyndareos'un erkek kardeşi.

22 Troya savaşına tüm Akhalar'ın katılması bu yüzdendir.

23 M.S 2. yüzyılda yaşamış gezgin ve coğrafyacı Pausanias'ın zamanında bu yer, "at mezan" olarak bilinirdi.

24 Atinalı gramer uzmanı ve tarihçi Apollodoros (M.Ö 180-110) böyle anlatıyor.

25 Romalı bilgin Hyginus'a (M.Ö 64- M.S 17) göre.

Gazi

Akademik
Bakış

203

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

cih, Helena'ya aitmiş. Menelaos, Tyndareos'un ölümü ve Dioskurlar'ın tanrılaştırılmasının²⁶ ardından Sparta tahtına geçmiş. Çiftin tek bir çocuğu, Hermione ismini verdikleri bir de kızları olmuş²⁷. Troyalı Paris'in, Menelaos'un konuğu olarak²⁸ Sparta'ya gelişi ve Helena'yı, kralın yokluğundan faydalanarak²⁹ -saray hazinesiyle birlikte- Troya'ya kaçırışı ise bir yandan saraydaki mutlu yaşamın sonu olmuş, öte yandan Akhalar'la Troyalı'lar arasında yıllarca sürecek³⁰ savaşa neden olmuş. Helena'nın âşığıyla beraber Troya'ya gidişi ve sonrasında hayatında olup bitenler ise; farklı anlatılara konu olmuş. Başka türlü söylersek; Helena'nın Troya macerası, değişik şekillerde dile getirilmiş.

Homeros'un Helena Tasviri

Ozanın Helena tasviri³¹; Troyalı Helena'nın en bilinen öyküsüdür. Ancak aslı önemli olan; şairin çizdiği Helena portresinin, onun hayat hikâyesine dair sonraki anlatılara kaynaklık etmiş olmasıdır. İlyada'da³²; Helena, evini-yurdunu bırakıp, âşığıyla birlikte uzak diyarlara gelmiş olmanın pişmanlığını hisseden bir kadın olarak betimlenir. Destanın üçüncü kitabında; Menelaos ile Paris'in kendisi için teke tek dövüşeceğini duyan Helena'nın, bu mücadeleyi izlemek için Troya kulesine dizilmiş ihtiyarların yanına vardığını okuruz. Genç kadının gelişini gören ihtiyarlar, böylesi bir güzelliğin, yalnızca tanrıçalara ait olabileceğini dile getirerek, onun uğruna çekilen bunca acının yersiz olmadığını söylerler. Helena ise sebep olduğu felaketlerin farkındadır. İhtiyarların arasında bulunan kayınbabası Priamos'a dediği gibi: "...Oğlunla buraya gelmeseydim keşke, evimi-barkımı, o nazlı büyüttüğüm kızımı, hısım-akrabamı, can yoldaşlarımı bırakmasaydım, kara ölüme razı olaydım..."³³.

26 Delikanlılar, Foibe ve Hilaria adlı kız kardeşleri kaçırmak için kendilerine eş yapmak istemişler. Fakat kızların hem amcaoğulları hem de nişanlıları olan Lynkeus ve İdas ile kavgaya tutuşmuşlar ve Kastor ölmüş. Ölümsüz olan Polydeukes ise yaralanmış. Baş tanrı Zeus, onları birbirinden ayırmamak için göğe alıp yıldızlar arasına yerleştirmiş (İkizler burcu). Azra Erhat, *a.g.e.*, s. 105.

27 Homeros'a göre: "...Başka çocuk vermemişti tanrılar Helena'ya, ilk batında ay parçası bir kız doğurmuştu o, yüzü altın Afrodite'ye benzeyen Hermione'yi...". Homeros, *Odysseia* (çev: Azra Erhat, A. Kadir), İstanbul, 2005, s. 82.

28 Euripides'in (M.Ö 485-406) "Andromakhe" isimli oyununda da; Hermione'nin ağzından dile geldiği şekliyle: "...Tyndareos'un kızı Helena'nın tek çocuğuyum ben. Babamın evinde doğduğum tek kız!..." <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0090>

29 Daha önceleri Troya'ya yaptığı bir ziyaret sırasında Menelaos'u konuk eden Paris, ondan bir ricada bulunmuştu. Dediğine göre; kendisi, Priamos'un danışmanı Antenor'un küçük oğlu olan Antheus'un oyuncak bir kılıçla ölümüne neden olmuştu. Günahlarından arınmak için Sparta'ya geldiğinde, Menelaos'un kendisini ağırlamasını istemiş, kral da bu ricayı kabul etmişti. Robert Graves, *a.g.e.*, s. 784.

30 Menelaos, dedesi Katreus'un cenaze törenine katılmak üzere Girit'e gitmişti.

31 Troya Savaşı on yıl sürmüştür.

32 İlyada ve Odysseia'da.

33 Troya savaşının destanı. Savaşın dokuzuncu yılının ellibir günlük süresini anlatan ve yirmidört kitaptan (bölümden) oluşan eser.

34 Homeros, 2007, s. 123.

Helena, teke tek mücadelenin Menelaos lehine sonuçlanacağı sırada Afrodit'in araya girip kaçırıldığı Paris'in yanına gitmeye de hemen razı olmaz. Onu, saraya dönmeye tanrıça³⁴ zorlar. Genç kadının suçluluk duygusu, destanın altıncı kitabında; Hektor'la³⁵ konuşurken kullandığı ifadelerde daha belirgindir: "...Ah kaynım benim, dayanılmaz kötülükler yapmış bir köpeğim ben. Anamın beni doğurduğu gün keşke, bir korkunç kasırğa gelseydi, alsaydı beni, bir dağın tepesine atsaydı, ya da bıraksaydı uçuldayan denizin içine... İnsanlar da bu acı günleri görmezdi. Madem tanrılar³⁶ bu günleri gösterecekti bize, bari yiğit bir erkeğe düşeydim ne olurdu³⁷... Bunlar ben köpek suratının yüzünden oldu... Aleksandros'un taşkınlığı yüzünden oldu. Zeus verdi bize bu acı kaderi..."³⁸.

İlyada'nın son kitabında³⁹; Helena, Hektor'un cenazesinde⁴⁰Hekabe ve Andromakhe⁴¹ ile beraber ölünün başında ağıtlar yakar. Yine aynı pişmanlığı, Paris'le beraber atıldığı maceranın pişmanlığını dile getirir. Hektor'un, hayatta iken kendisine gösterdiği dostluğu anımsar. Babacan tavrını över: "...Kayınlarım arasında, Hektor, severim en çok seni, tanrı yüzlü Aleksandros'tur kocam benim, aldı beni Troya'ya o getirdi, gelmeseydim, orada öleydim keşke. Tam yirmi yıl oldu oradan geleli, yirmi yıl oldu ayrılalı baba toprağından, duymadım senden bir kötü söz, hiç azarlamadın beni, sarayda biri çıkışacak olsa bana, tatlı sözlerle o saat susturdun onu. Hem sana ağlarım bu yüzden, hem talihsiz başıma ağlarım. Engin Troya'da dostum yok senden başka. Herkes sırt çeviriyor, sevmiyor beni hiç kimse..."⁴².

Odysseia'nın⁴³ yalnızca dördüncü bölümünde öyküye katılan Helena'nın; hikâyenin sonraki bölümlerinde, güzelliği yanında, Troyalılar'la Akhalar'ı sürüklediği felaketlerle adından söz ettirdiğini okuruz.

34 Afrodit; genç kadına, ihtiyar bir yün eğirici kılığında yaklaşır. Helena ise tanrıçayı tanıır ve başına gelen felaketlerden onu sorumlu tutar.

35 Priamos ile Hekabe'nin büyük oğlu. Destanın sonunda, Akhalı yiğit Akhilleus tarafından öldürülür.

36 Athena, Hera, Poseidon (Deniz Tanrısı) Akhalar'ın yanında yer alırken Afrodit, Apollon (Işık Tanrısı), Ares (Savaş Tanrısı) Troyalılar'dan yanadır.

37 Homeros; Paris'in ismini, Agenor, Glaukos, Diomedes, Aias gibi cesaretleriyle göz dolduran yiğitlerin arasında saymaz.

38 Homeros, *a.g.e.*, s. 185-186.

39 Destan, Hektor için yapılan cenaze törenleriyle son bulur.

40 Daha önce Priamos, oğlunun bedenini Akhilleus'tan alıp şehre getirmişti.

41 Hektor'un karısı.

42 Homeros, *a.g.e.*, s.537. İlyada sonrasında anlatılan efsanelere göre; Helena'nın, Troya sarayında neden olduğu felaketlerden biri de Hektor'un ölümünün ardından gerçekleşmişti. Akhilleus'un canını alan Paris'in, Akhalı Filoktetes tarafından öldürülmesinden sonra Priamos'un oğulları Helenos ile Deifobos, Helena ile evlenmek için kavgaya tutuşmuşlardı. Genç kadın Deifobos'a verilmiş, Helenos ise kenti terk ederek İda dağına çekilmişti.

43 İthake kralı, Akhalı yiğit Odysseus'un, Troya savaşının ardından evine dönerken denizlerde yaşadığı on yıllık serüvenin hikâyesi. Yirmidört kitaptan (bölümden) meydana gelir.

Şaire göre; Troya'nın yerle bir edilmesinin ardından, Helena, kocası Menelaos'la Sparta'ya geri dönmüştür⁴⁴. Dördüncü kitapta; karı-koca, babasını⁴⁵ aramak için yollara düşen Telemakhos'u konuk ederler. Dönüş yolculuklarından bahsederler. Helena ise; Paris'in peşine takılıp Troya'ya gidişinden aşk tanrıçasını sorumlu tutar. Delikanlıya da söylediği gibi: "...Afrodit çelmişti aklımı, oralara götürmüştü beni..."⁴⁶.

Homeros, Odyssea'nın dördüncü ve onbeşinci kitaplarında; Helena'yı, "...uzun entarili, tanrısall..."⁴⁷, "...güzel saçlı...", "...güzel yanaklı..."⁴⁸ olarak nitelendirir. Destanın sonraki bölümlerinde ise; genç kadının ismi, sebep olduğu yıkımlarla anılır. Onbirinci kitapta; Odysseus, "...Helena uğruna nice yiğitlerimiz gitti..."⁴⁹ derken onyedinci kitapta; Telemakhos, "...Argoslular"la⁵⁰ Troyalı'lar, onun yüzünden tanrı buyruğuyla çektilerdi hani çok acılar..."⁵¹ ifadesini kullanır. Ondördüncü kitapta ise; Eumaios⁵², "...Ah şu Helena, bütün soyu sopyuyla yok olaydı keşke, bunca insanın dizini kıran bu kadının kökü kurusaydı..."⁵³ diye veryansın eder.

Hikâyenin başkahramanı olan Odysseus'un, Penelopeia ile kavuşması⁵⁴ anlatıldığı yirmüçüncü kitap; Helena'nın adının son kez anıldığı yerdir. Kocasını tanımakta⁵⁵ önce gönülsüz davranan sonra kendisine gösterdiği ka-

44 Troya'nın yağmalanması esnasında; Odysseus ile Menelaos, Deifobos'un evine girerek onu öldürmüşlerdi. Cinayeti hangisinin işlediği bilinmemekle birlikte başka bir rivayete göre; prensi öldüren, Helena'nın kendisi idi. Genç kadının gösterdiği cesarete şahit olan ve yırtılan elbisesinin açıkta bıraktığı göğüslerini gören Menelaos ise; ona yeniden âşık olmuş ve sağ salim gemiye kadar taşımıştı. Robert Graves, *a.g.e.*, s. 862.

Euripides'in "Troyalı Kadınlar" isimli oyununda ise; Menelaos'un karısına duyduğu his, aşk değil öfkedir. Helena, Troya'nın Akhalar'ca ele geçirilmesinin ardından diğer Troyalı kadınlarla beraber esir çadırlarında bekletilmektedir. Menelaos, kentin tutsak alınan kraliçesi Hekabe'ye, Helena'nın, memleketine geri götürüleceğini ve cezasını, savaşta ölen Yunanlı askerlerin yakınlarının vereceğini söyler. Ancak sonra fikrini değiştirir ve genç kadının öldürüleceğini ifade eder. Euripides, *Troyalı Kadınlar* (çev: Sema Sandalcı), İstanbul, 2002, s. 43-52.

45 Odysseus. Troya savaşının ardından yurduna dönmemişti. Öldüğüne dair söylentiler çıkınca, İthake'nin ve civar ülkelerin soylu erkekleri, sarayına yerleşip kansına -Penelopeia- talip olmuşlardı.

46 Homeros, 2005, s. 90.

47 Homeros, *a.g.e.*, s. 91.

48 Homeros, *a.g.e.*, s. 259, s. 261.

49 Agamemnon'la konuşurken. Odysseus'un eve dönüş yolculuğunda uğradığı masalsı diyarlarından biri de; Akhilleus, Aias ve Agamemnon gibi yiğitlerle karşılaştığı Ölüler Ülkesi'dir. Homeros, *a.g.e.*, s. 210.

50 Argos, Akhalar'ın yurdu; Argoslu ise tüm Akhalar'a verilen sıfattır.

51 Annesi Penelopeia ve dadısı Eurykleia ile konuşurken. Delikanlı, İthake'ye geri dönmüş, başından geçenleri anlatmaktadır. Helena'dan da söz eder. Homeros, *a.g.e.*, s. 291.

52 Odysseus'un babası Laertes'in uşağı ve domuz çobanı.

53 Odysseus ile konuşurken. On yıllık seyahatinin ardından, ihtiyar bir dilenci kılığında ülkesine dönen Odysseus'un gittiği ilk yer, Eumaios'un kulübesidir. Homeros, *a.g.e.*, s. 245.

54 Odysseus, yokluğunu fırsat bilip evine ve karısına göz koyan tüm talipleri öldürdükten sonra.

55 Daha önce Eumaios'la saraya gelen dilenci kılığındaki Odysseus'un kimliğini, yalnızca oğlu ve dadısı bilmektedir. Talipleri ortadan kaldırıp asıl kimliğine büründükten sonra bile karısını ikna edemez.

Görsel

nıtlı⁵⁶ ikna olan Penelopeia, az evvelki şüphesini, şu sözlerle savunur: "...Darılma, gücenme şimdi bana, kucaklamadım diye seni görür görmez. Bir ölümlü gelir de sözleriyle aldatır diye beni, titrerdi göğsümde yüreğim her gün korkuyla. Kötü düzenler kuran az mı insan var ki! Zeus'un soyundan olan Argoslu Helena, bilseydi Akhalar'ın savaşçı oğulları kendisini gene baba toprağındaki evine götürecekler, hiç alır mıydı yabancı bir adamı yatağına? Bir tanrı itmişti onu bu işi yapmaya..."⁵⁷.

İlyada ve Odysseia'da çizilen Helena portresi; belli-başlı özellikleriyle, genç kadının hayat öyküsünün sonraki anlatılarına kaynaklık etmiştir. Her şeyden önce; Helena'nın neden evini ve ailesini terk edip, Paris'in peşinden Troya'ya geldiğinden söz edilmez. Helena'nın bu hareketinden dolayı hissettiği ve sürekli dile getirdiği pişmanlık da bu gizemi arttırır. Fakat belki de Homeros'un da söylediği gibi; bu işin sorumlusu, Olympos'un zirvelerinde yaşayan tanrılardır. Zira onlar; insanlığın bütününün yahut kentlerin kadeğinde belirleyici olmakla kalmayıp, tek tek her bireyin yaşamında da söz hakkına sahiptir. Bu yüzden tarihçi Herodot'tan tragedya yazarı Euripides'e, şair Stesikhoros'tan filozof Gorgias'a uzanan süreçte; Helena'nın Troya macerası birçok farklı biçime bürünmüş olsa da, öykünün içinde tanrılar daima vardır ve her yederler.

Bir Tarihinin Bakış Açısından Troyalı Helena Söylencesi: Halikarnassoslu⁵⁸ Herodot'un⁵⁹ Helena Anlatısı

56 Penelopeia, Eurykleia'dan, Odysseus'la paylaşacağı döşeği sermesini ister. Oysa yiğidin yıllar önce kendi elleriyle bir zeytin ağacından yonttuğu yatağı, yerinden oynatmak mümkün değildir. Odysseus bu sırrı dile getirince, kraliçe ikna olur.

57 Homeros, *a.g.e.*, s. 376-377. Odysseia; Odysseus ile taliplerin intikam isteyen akrabaları arasında yapılan ve tanrıça Athena'nın arabuluculuğunda gerçekleşen barışla sona erer.

58 Modern Bodrum.

59 "Tarihin babası" olarak anılan tarihçi (M.Ö 484-425). Halikarnassos'ta doğmuş, yaşamının erken dönemlerini Samos'ta (Sisam) geçirmiştir. Yunanistan, Anadolu, Karadeniz, Mısır, Fenike ve Babil'i gezmiştir. Atina'da bir süre kalmış, Atinalılar'ın İtalya'da kurduğu Thurium kolonisi- ni yerleşmiş ve orada ölmüştür. "Tarih" yahut "Herodot Tarihi" olarak bilinen eseri; Yunanistan ile Pers ülkesi arasında süregelen savaşları konu alır. Kitabının başlangıcında; insanoğlunun başardığı her türlü işin anımsanması gerektiğini vurgular. Bunun yanında; çalışması, harikulade yahut sıra dışı olayların ve nesnelerin masallarıyla doludur. Kendi gözlemleri bir yana; verdiği bilgiler büyük ölçüde sözlü kaynaklara, görgü tanıklarına, Yunan ve Pers soylularının aile geleneklerine, tapınak göreneklerine ve büyük kentlerde yaygın olan gözde hikâyelere dayanır. Sözlü gelenek dizisinin ötesinde ise mitoslar yahut söylenceler yer alır. Herodot; sözlü kaynaklardan edindiği bilgileri, çeşitlilik ve farklılıklarıyla araştırmış, karşılaştırmış ve eleştiri süzgecinden geçirmiştir. Şüpheli bir tavır sergileyerek okuyucuyu ya da dinleyiciyi, eleştiri yapmaya teşvik eder. Olayları anlatan kendisidir. Eylemlerin dolaysız konuşmayla tamamlanan parlak canlandırılışı, Homeros'un anlatımına çok şey borçlu olmakla birlikte sonraki tarihçilere örnek teşkil etmiştir. Herodot'a göre; her olayın ardında, insanî tutku ve duyguların neden olduğu başka bir olay vardır. Fakat yaşamdaki çalkantıya neden olan kader, geçici başarı gibi soyut kavramlardan da söz eder. Tüm bunların ahlâki bir yanı varsa da; tarihçi, suç yahut günahattan çok neden-sonuç ilişkisine dikkat eder. Tanrıları; Homeros geleneğinden uzak, kişisel olmayan bir niteliğe sahiptir. Yunanlı'lar ile başka ırktan olanlara eşit mesafede duran Herodot; insanî başarıyı, nerede meydana gelmiş olduğuna bakmaksızın takdir eder. Graham Speake, *Dictionary Of Ancient History*, London, 1994, s. 310-311.

Gazi

Akademik
Bakış

207

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

Herodot'a göre; Helena, Troya'ya hiçbir zaman gitmemiştir. "Tarih" kitabının ikincisinde⁶⁰; Akhalar'ın Troya'yı kuşatma altında tuttuğu onca yıl, genç kadının aslında Mısır'da kaldığını iddia etmiş ve bu savını Mısır ülkesine yaptığı bir seyahat sırasında öğrendiklerine dayandırmıştı. Dediğine göre; Memfis kentinde bir Afrodit tapınağı varmış. "Yabancı Afrodit"e adanmış bu yapı; vaktiyle Mısır'da krallık yapmış olan Proteus'a ait kutsal alanda yer alıyormuş. Herodot; ülkede yaşayan rahiplerden dinlediği ve Helena ile Proteus'u ilişkilendiren öyküden yola çıkarak, tapınağın, Helena için kurulmuş olması gerektiğini belirtmiştir.

Rahiplerin tarihçiyeye dediğine göre; Paris, Helena ile birlikte Sparta'dan yola çıktığında, filosundaki gemiler Ege denizinde ters rüzgârlara rastlamış ve Mısır'a, Nil'in Kanobos ağzına yanaşmış. Bu bölgede bir Herakles⁶¹ tapınağı varmış. Bu yerin özelliği; sahiplerinden kaçıp özgürlüklerine kavuşmak isteyen kölelerin kendilerini tanrıya adadıkları yer olmasıymış. Paris'in köleleri bunu öğrendikleri zaman, tapınağa girerek dualar etmiş ve efendilerini tapınak rahiplerine şikâyet etmişler. Helena'yı -saray hazinesiyile birlikte- kaçıarak Menelaos'a karşı suç işlediğini anlatmışlar. Bölgenin valisi Thonis olup bite-ni duyunca Proteus'a haber yollayarak ne yapması gerektiğini sormuş. Kral, valiye, yabancıyı yakalayıp derhal Memfis'e göndermesini buyurmuş. Olanları kendisinden dinleyecekmiş. Vali, emre uyarak Paris'in gemilerine el koymuş ve onu beraberindekilerle Memfis'e yollamış. Burada kral tarafından sorgulanan Paris, kim olduğunu ve nereden geldiğini açıkça anlatmış ama Helena'yla ilgili sorulara kaçamak yanıtlar vermiş. Troyalı'nın daha önceden Herakles'e sığınan adamları, gerçeği, bu kez Proteus'un yanında dile getirmişler. Bunun üzerine kral şöyle demiş: "Rüzgârın yoldan çıkarıp ülkeme attığı bir konuğu öldürmeye gönlüm razı gelseydi, sana gösterdiği konukseverliğe karşı ağır bir hıyanetle karşılık vermiş olduğun Yunanlı'nın öcünü senin gibi bir alçakta bırakmazdım. Sana evini açan adamın karısına sataştın, bu kadarla da kalmadın, aykırı uçuşunda peşinden gelmesi için ona kanat da verdin. Gözün doymadı, üstelik konuğu olduğun evi de soydun. Ama ben bir konuğu, kendisine bir fırsat tanımadan vurmamak istemem. Bu kadını ve bu eşyaları burada bırakacaksın. Bunları kendi gelip arayacağı güne kadar, o Yunanlı için yanımda saklayacağım. Sen ve yol arkadaşların üç gün içinde ülkemden çıkıp gidiniz, başka bir yer bulunuz demir atmak için. Yoksa düşmana ne yaparsam size de onu yaparım!" Bu arada Helena'nın Troya'da olduğunu düşünen Yunan ordusu da savaş hazırlıklarına başlamış. Aralarında Menelaos'un da bulunduğu bir grup elçi Troya'ya giderek, Helena'nın ve çalınan saray hazinesinin geri verilmesini istemişler. Troyalı'lar ise; genç kadının ve çalınan ganimetin kendilerinde olmadığını söylemiş, yeminler etmişler. Bunların Mısır'da, kral Proteus'un elinde

60 Yahut Euterpe (Flüt) başlıklı bölüm. İskenderiyeli bilginler; Herodot'un çalışmasını dokuz bölüme ayırmışlar, her birine dokuz sanat perisinden (musalar) birinin ismini vermişlerdi.

61 Miken kentinin kralı Elektryon'un kızı olan Alkmene ile Zeus'un oğlu. Yunanlılar'ın -özellikle Dor ırkının- ulusal kahramanı. Fizik ve moral gücün, kahramanlığın simgesi olan Herakles'e; hem kahraman hem tanrı olarak tapılmıştır.

olduğunu söylemişler. Buna inanmayan Yunanlı'lar, kenti yakıp yıkmışlar ama ne Helena'yı bulabilmişler ne de saray hazinesini. Sonunda Troyalılar'a inandırmışlar ve Menelaos'u, Proteus'un yanına göndermişler. Memfis'e ulaşan Menelaos, kral tarafından çok iyi karşılanmış. Hem Helena'yı hem de hazinesini geri alarak yurduna dönmeye koyulmuş. Ancak uygun rüzgârlar esmeyince yola çıkamamış. Bu yüzden iki Mısırlı çocuğu almış ve boğazlarını keserek kurban etmiş. İşlediği suç ortaya çıkınca da gemileriyle Libya'ya kaçmış. Rahiplerin kimisi bu olayları bizzat görmüş, kimisi ise sonradan öğrenmiş⁶².

Herodot; Mısır ülkesinde işittiği bu öyküye inandığını, başka tür'lüsünün düşünülemediğini yazmış. Ona göre; Helena Troya'da olsaymış, Paris istese de istemese de Yunanlılar'a geri verilmiş. Çünkü ne Priamos ne de ailesi; Paris istiyor diye Helena'yı geri vermeyip, hem tüm halkı hem de kendi canlarını⁶³ tehlikeye atmazlarmış. Herodot'un dediğine göre; hiçbir suçu olmayan Troyalılar'ın başına gelen bu felaket, tanrıların bir oyunu olsa gerekmiş⁶⁴.

Sahnedeki Helena yahut Euripides'in⁶⁵ "Helena" Tragedyası⁶⁶

- 62 Herodot, *Herodot Tarihi* (çev: Müntekim Ökmen), İstanbul, 1991, s.117-120.
- 63 Tarihçinin sözleriyle: "...Yunanlılar'la yapılan her savaşta, yığınla Troyalı arasında Priamos'un çocuklarından iki-üç tanesinin de öldüğüne bakarak (zira destanlarda anlatılanlara inanmak gerekirse, bunların katılmadıkları bir tek savaş yoktur), diyorum, böylesine felaketler karşısında Priamos, başına yağan belalardan kurtulmak için Helena'yı Yunanlılar'a geri verdi...". Herodot, *a.g.e.*, s.120.
- 64 "...Benim kendi görüşüm, tanrı onlar için bir yıkım hazırlamıştı, tâ ki tanrıların büyük haksızlıkları büyük cezalarla cezalandırdığını herkes görsün, ibret alsın diye..." yazmış tarihçi. Herodot, *a.g.e.*, s.120.
- 65 Klasik Çağ Atinası'nın; Aiskhylos ve Sofokles'ten sonraki üçüncü büyük tragedya yazarı olan Euripides'in oyunlarının yalnızca onyedisi günümüze ulaşmıştır. Bunlar; Alkestis, Andromakhe, Elektra, Hekabe, Helena, İfigenia Tauris'te, İfigenia Aulis'te, Medea, Bakkhalar, Hippolytos, Herakles, Herakles'in Çocukları, Yakarıcılar, Troyalı Kadınlar, Fenikeli Kadınlar, Orestes ve İon'dur. Oyunlarından sekizi; baş kadın oyuncunun adını taşımaktadır. Beşinde ise; kadınlar ağırlıklı rollerdedir. Joachim Latacz, *Antik Yunan Tragedyaları* (çev: Yılmaz Onay), İstanbul, 2006, s. 265.
- 66 Tragedya; şarap tanrısı Dionizos onuruna söylenen şarkılardan (dithyrambos) doğmuş ve klasik şeklini M.Ö 5. yüzyıl Atina'sında almıştır. M.Ö 500'lerde; Dionizia olarak adlandırılan ve tanrının onuruna her Mart'ta kutlanan şenliğin bir parçası haline gelen oyunlar, M.Ö 5. yüzyılın ortasından itibaren yine Dionizos'u onurlandırmak amacıyla düzenlenmeye başlanan Lenaia bayramlarında da sahneleniyordu. M.Ö 4. yüzyılda; Attika'nın (Yunanistan'ın orta kesimi) tamamındaki yortularda yer alan tragedyalar sonraları tüm Yunan dünyasına yayıldı. Kriteri ise; Aiskhylos, Sofokles ve Euripides'in yapıtları belirliyordu. Gösteriler; o çağın büyük spor müsabakalarına benzeyen bir yarışma şeklinde düzenleniyordu. Her bayram seçilen üç yazar; yapım, yönetim, koreografi ve müziğinden sorumlu olduğu üç tragedya ve bir satir oyunundan (Dionizos'un eşlikçileri olan orman cinleri satirlerin tanrını övdüğü bir nevî komedi) oluşan oyunlarını, üç gün ardarda sergilerdi. Yaklaşık on dörtbin kişinin, Atina akropolisinin (yukarı kent) eğimli bir arazisinde inşa edilmiş Dionizos tiyatrosunda izlediği oyunlara; bir görüşe göre kadınlar ve çocuklar alınmazken başka bir görüşe göre herkes tiyatroya girebilirdi. Tamamı erkek olan oyuncular ve koro üyeleri ise; maske takıyorlardı. Oyunların konuları genellikle mitolojik öykülerden alınmaydı. Tragedya yazarı; bu hikâyeleri, yaratmak istediği toplumsal, siyasi ve ahlâki etkiye bağlı olarak farklı yorumlayabiliyordu. Ancak onun asıl amacı; dramatik bir etki yaratmak yani izleyicide ümit ve korku karışımı hisler uyandırmaktı. Graham Speake, *a.g.e.*, s. 644-645.

Gazi

Akademik Bakış

209

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

Euripides'in ilk kez M.Ö 412 yılında oynanan tragedyası⁶⁷; Troyalı Helena'yı, Herodot'un anlatımını anımsatan bir öykü ile sahneye taşımişti. Bununla birlikte yazar, yaptığı ufak değişikliklerle hikâyeye masalsi unsurlar eklemişti. "Helena"da öykü şöyle gelişir: Tanrıçalar arasında düzenlenen güzellik yarışmasında tâci Afrodit'e kaptıran Hera öyle öfkelenir ki; Helena'yı elde etmek uğruna Sparta'ya giden Paris'e, genç kadının esîrden yarattığı bir benzerini sunar. Zeus ise gerçek Helena'yı bir buluta sararak, Hermes'in⁶⁸kılavuzluğunda Mısır'a gönderir. Genç kadın, kocası gelip onu geri alıncaya kadar Proteus'un gözetiminde kalacaktır. Ancak kralın ölümünden sonra tahta çıkan oğlu Theoklymenos, Helena'yla evlenmek ister. Bunun için Menelaos'u öldürmeye bile kararlıdır.

Tanrıların kurduğu bu düzenden habersiz olan Akhalar, Troya'yı, yıllarca bir hayali elde etmek uğruna yakıp yıkarlar. Savaşın ardından gemilerine binip memleketlerine dönmeye koyulan Argoslu'lardan biri de Menelaos'tur. Karısına kavuştuğunu sanan yiğit, uygun rüzgârlar çıkmadığı için bir türlü vatanına dönemez. Yıllarca denizlerde dolaşır durur. En sonunda gemisi bir kaza sonucu batar ve o da, Helena zannettiği kadın ve birkaç yoldaşıyla birlikte Mısır'da kıyıya çıkar. Yardım istemek için sarayın kapısını çaldığında karşısına çıkan aksi tavırlı yaşlı hizmetçiden, Helena'nın Mısır'da olduğunu üstelik Akhalar henüz Troya'ya varmadan önce buraya geldiğini öğrenir ama ona inanmaz.

Karı-kocanın karşılaşması ise; Proteus'un mezarı yakınında gerçekleşir. Helena, Proteus'a, kendisini koruması için dua ederken, saraydan eli boş dönen bitap haldeki Menelaos onu görür. Karşısındakinin Helena olduğuna inanmakta hayli zorlanan yiğit, gelen habercinin, Mısır'a vardıkları zaman bir kaya oluşuna sakladıkları kadının göğze yükselip kaybolduğunu bildirmesiyle ikna olur. Bunca yıldan sonra kavuşan çift, kralın hiddetinden korunup kaçmaya, eğer bu mümkün olmazsa, intihar etmeye karar verirler. Helena bir plân yapar. Buna göre; Theoklymenos'un kız kardeşi ve aynı zamanda bir kâhin olan Theonoe'den, Menelaos'un Mısır'da olduğunu, ağabeyine söylememesini isteyeceklerdir. Helena'nın yalvarması, genç kızı, hayatta olsaydı, babasının da isteğinin bu yönde olacağına dair ikna eder. Fakat kaçmak için bir gemiye ihtiyaçları vardır. Helena'nın plânına göre; genç kadın, Theoklymenos'a, Menelaos'un gemisinin battığını ve onun da öldüğünü söyleyecektir. Kimliğini gizleyecek olan Menelaos ise bu kazadan kurtulan bir asker gibi davranacaktır. Helena krala, onunla evlenmeye hazır olduğunu ama önce Yunan âdetlerine göre denizin ortasında bir cenaze töreni yapmaları gerektiğini söyler. Öyle de olur. Helena'yla evleneceğini sanan kral, onun isteğini yerine getirir. Ölüye sunulacak armağanların yüklendiği ve Mısırlı kürekçilerin de içinde olduğu gemiye, Helena ve Menelaos'la birlikte yiğidin deniz kazasından sağ kurtulan arka-

67 Euripides, *Helene* (çev: Vahdi Hatay), İstanbul, 1964.

68 Zeus'un oğlu. Haberci tanrı.

daşları da biner. Gemi kıyıdan uzaklaştığında kürekçileri kılıçtan geçiren grup, kaçmayı başarır. Oyun; gökyüzünde beliren Dioskurlar'ın ve yaşlı hizmetçinin, Theoklymenos'u, kaderine razı olmağa ikna etmeleriyle sona erer.

Bir Filozofun Gözünden Troyalı Helena Söylencesi: Sofist⁶⁹Gorgias'ın⁷⁰ Helena'ya Methiye'si⁷¹

Gorgias'a göre; Helena, şairlerin -ağızbirliği etmişçesine- yalan yanlış suçlamalar yönelttikleri bir kadındı. Hatta bu suçlamalardan sonra ismi, felaketi ifade eden bir deyim haline gelmişti. Kendisi ise genç kadının adını temize çıkarmayı ve şairleri yalanlamayı arzu ediyordu. Böylece Helena hakkındaki bilgisizliğe son verecekti.

Ona göre; Helena, tüm insanların en üstünüydü. Bu özelliğini doğuştan kazanmıştı. Annesinin Leda olduğu kesindi. Babası ise tanrıydı. Ama bir ölümlü olduğu söyleniyordu. Tyndareos ve Zeus. Böyle bir soydan geldiği için de tanrısal bir güzelliğe sahipti ve bu güzelliğiyle tüm erkeklerin erotik düşlerini süslüyordu. Bunlar arasında kimler yoktu ki? Önemli işler başaranlar, büyük servetleri olanlar, eski ve soylu ailelerden gelenler, bedence kuvvetli olanlar ve akılcı üstün olanlar. Peki Helena'yı Troya'ya götüren sebepler neler olabilirdi? Gorgias, methiyesinde, bu seyahate neden olabilecek dört nedenden söz etmişti. Dediğine göre; tanrıların plânı olabilirdi bunun nedeni. Belki de genç kadın zorla kaçırılmıştı. Tatlı dille ikna edilmiş de olabilirdi. Ya da Aşk'ın büyüüne kapılmıştı.

Bu iş tanrıların bir oyunuydu ise; sorumlusu da onlardı. Çünkü tanrılar insanlardan üstündü ve onların arzusu insanlar tarafından engellenemezdi. Tabiatın gereği; üstün olanın yol göstermesi, aşağı olanın onu izlemesi idi. Bu durumda Helena yaptığı işten dolayı suçlanamazdı. Vatanından zorla alınıp

69 Kelimenin anlamı; "bilge" ya da "bilgelik"tir. M.Ö 5.yüzyılda, Atina'daki yönetim şekli demokrasiydi. Bu dönemde sadece yöneticilerini seçme şansını elde etmekle kalmayan ama kendisi de siyasi hayatta aktif rol oynama hakkını kazanan her Atina yurttaşının, öncelikle gerekli eğitimi alması gerekiyordu. Kendilerini "sofist" olarak nitelendiren bir grup öğretmen, siyasi yaşamda söz sahibi olmayı arzulayanları, retorik (güzel konuşma ya da söylev verme) konusunda eğitmeyi üstlenmişlerdi. Faaliyetlerini Atina ile sınırlamayan bu öğretmenler, kentten kente gezererek, belirli bir ücret karşılığında ders veriyorlardı.

70 Sicilya'nın Leontinoi kentinde doğan Yunanlı sofist ve retorik öğretmeni. M.Ö 427 senesinde resmi bir görevle Atina'ya gelerek, Syrakuzalı'lara karşı yardım talep etmişti. Konuşması son derece başarılı olmuş, hayranlık kazanmıştı. Ülkesine geri dönmüş ancak bir müddet sonra tekrar Atina'ya gelerek bir merkez kurmuş ve diğer sofistler gibi Yunanistan'ı dolaşarak büyük ün kazanmıştı. Teselya'nın Larissa kentinde yüz yaşında öldü. Bir sofist olmaktan ziyade, retorik öğretmeni olarak adlandırılmak istemişti. Yalnız erdemi değil ikna etme sanatını da öğretmekte uzman olan Gorgias, öğrencilerine, sanat ve benzetme yoluyla öğrensinler diye saygın edebi metinler veriyordu. Delfi, Olympia ve Atina'da verdiği örnek söylevlerini daha sonra yayınlamıştı. Söylev sanatının Yunanistan'daki gelişmesinde etkili olan Gorgias'ın iki söylev çalışması -özgünlükleri şüpheli olmakla birlikte- günümüze dek ulaşmıştır. Bunlar; "Helena'ya Methiye" ve "Palamedes'in Savunması"dır. Oskar Seyffert, *A Dictionary Of Classical Antiquities*, London, 1957, s. 258.

71 <http://www.bemidjstate.edu/academics/departments/english/Donovan/Helen>

Gorgias

Akademik
Bakış

211

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

götürüldü ise; o vakit haksızlığa uğramış, kurban durumuna düşmüş demektir. Suçlu olan, onu kaçırandı. Sözlerle aşağılanması, onursuzluğunun dile getirilmesi, cezalandırılması gereken, bu zorbaydı. Evinden mahrum kalan, eşini-dostunu ardında bırakan Helena için üzülme gerekirdi. Nefreti hak eden, onu kaçırandı. Genç kadın, tatlı dille aldatılmış da olabilirdi. Bu durumda onu savunmak ve davranışının sorumluluğunu üzerinden almak hiç de zor değildi. Çünkü sözün büyük bir gücü vardı. O; korkuyu yok edebilir, acıyı bitirebilir, neşe verebilir, merhamet uyandırabilirdi. Çünkü söz sihirliydi. Ruh üzerinde bir etki yaratırdı. Ruhü büyüleyen, kandıran, değiştiren, sözler ya da kelimelerdi. Bu durumda Helena'yı suçlamak yanlış olurdu. Asıl suçlu, genç kadını sözleriyle kandırdı. Ya Aşk sorumlu idiye? Aleksandros'u görür görmez ona âşık olduysa Helena? O zaman, işlediği iddia edilen günahın sorumluluğundan kolayca sıyrılabilirdi. Çünkü Aşk, eğer söyledikleri gibi tanrıların en güçlüsü idiyse⁷², nasıl olurdu da zayıf olan bu gücü reddedebilirdi? Ama eğer aşk denen şey bir hastalık idiye, Helena'nın başına gelen yalnızca bir talihsizlik olabilirdi.

Her durumda Helena'yı suçlamak nasıl âdil olurdu ki? Çünkü ister tutkuyla sevmiş olsun, ister kandırılmış ya da ister zorla kaçırılmış olsun, ister tanrıların oyununa gelmiş, Troya'ya gidişinin sorumlusu kendisi değildi.

Sonuç

Troyalı Helena yahut güzeller güzeli Helena... hiçbir kadının güzelliği, öyküleri, şiirlere, söylencelere onunki kadar konu olmamıştı... Ama aşk tanrıçasının bile; "...Genç ve güzel bir Helena var, benim kadar güzeldir o... Beyaz tenli ve ince yapılıdır..."⁷³ sözleriyle tasvir ettiği bu ilâhi güzellik, koskoca Troya krallığının yıkımına ve sayısız hayatların yitip gitmesine de sebep olmamış mıydı? İlkçağ'ın anlatı geleneğinde kimi zaman bir şiire, kimi zaman bir tarihsel anlatıya, kimi zaman bir trajediye, kimi zaman ise bir söyleve konu olan da; işte bu güzelliğin yol açtığı felaketlerdi. Öte yandan Helena'nın öyküsünü anlatanlar; adeta Troya'nın yok olup gitmesinden, bu genç kadını sorumlu tutmak istememişler. Anlaşılan o ki; İlkçağ insanı da güzel olana, tıpkı bugünün insanı gibi derin bir tutkuyla bağlıydı. Güzel ile çirkini birbirine yakıştıramıyordu. Helena'nın, Homeros'un dizelerine yansıyan pişmanlık ifadelerini açıklamak, ancak böyle mümkün olur. Tıpkı Euripides'in Helena yorumuna anlam vermek gibi.

Yine aynı sebepten olsa gerek ki; böylesi bir güzelliğin yok olup gitmesine eskilerin gönlü razı olmamış. Çünkü rivayet; Troyalı Helena'nın ölümsüzlüğe kavuştuğunu söylüyor. Kendisi gibi ölümsüz yaşama ödüllendirilmiş olan Akhalı yiğit Akhilleus'la evlenmiş ve birlikte sonsuza dek Leukos (Leuke) adasında⁷⁴ yaşamışlar.

72 Eros yahut Aşk tanrısı.

73 Lukianos, *Samsatlı Lukianos, Seçme Yazılar* (çev: Nurullah Ataç), İstanbul, 2002, s.50.

74 Karadeniz'de, Tuna nehri deltasına yakın bir ada. Günümüzde Ukrayna sınırları içinde yer alan Yılan adası ya da Ostriv Zmiinyi.

Kaynaklar

- ECO Umberto, *Güzelliğin Tarihi*(çev. Cevat Akkoyunlu), Doğan Kitap, İstanbul 2006.
- ERHAT Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984.
- EURIPIDES, *Helene*(çev. Vahdi Hatay), Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1964.
- EURIPIDES, *Troyalı Kadınlar*(çev. Sema Sandalcı), Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul 2002.
- GRAVES Robert, *Yunan Mitleri*(çev. Uğur Akpur), Say Yayınları, İstanbul 2004.
- HERODOTOS, *Herodot Tarihi*(çev. Müntekim Ökmen), Remzi Kitabevi, İstanbul 1991.
- HOMEROS, *Odyssea*(çev. Azra Erhat, A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul 2005.
- HOMEROS, *İlyada*(çev. Azra Erhat, A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul 2007.
- LATACZ Joachim, *Antik Yunan Tragedyaları*(çev. Yılmaz Onay), Mitos Boyut Yayınları, İstanbul 2006.
- LUKIANOS, *Samsatlı Lukianos, Seçme Yazılar*(çev. Nurullah Ataç), K Kitaplığı, İstanbul 2002.
- SEYFFERT Oskar, *A Dictionary Of Classical Antiquities*, George Unwin Ltd., London 1957.
- SPEAKE Graham, *Dictionary Of Ancient History*, Penguin Books, London 1994.
- İnternet Erişimleri
- <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae2.html>, 22.04.2010
- <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0090>, 22.04.2010
- <http://www.bemidjistate.edu/academics/departments/english/Donovan/Helen>, 22.04.2010